

FILEP TAMÁS GUSZTÁV

Mankón járó demokrácia

Mutatvány egy Petrogalli Oszkár-szövegválogatásból

Az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetben az OTKA 109173 *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században* kutatási program keretében egyebek közt szövegválogatást állítottam össze Petrogalli Oszkár írásából és beszédeiből. Ebből választottam ki néhány cikket a főszerkesztő kérésére a Fórum Szemle olvasói számára, nagyjából betartva a megszabott terjedelmi határokat.

Az eredeti összeállítás egy nagyobb program része. A két világháború közötti korszak jelentős csehszlovákiai magyar politikusai, közéleti szereplői közül alig néhánytól jelent meg hasonló összeállítás életükben vagy haláluk után – legtöbbször ismertetőkre, interpretációkra, portrévázlatokra szorulunk, vagy azokra sem. A magam részéről Petrogalli, Szüllő Géza és Péter Mihály református püspök szövegeinek sajtó alá rendezésével járulok hozzá a hiányok betöltéséhez.

Petrogalli neve nagyrészt feledésbe merült, noha a kisebbségtörténet első szakaszában a magyar ellenzéki politika leginkább integráló személyisége volt, a magyar ellenzéki pártok egysége vagy legalább együttműködése legkövetkezetesebb szorgalmazója – sőt a német pártokkal is próbált egyeztetni a közös politikai fellépés érdekében –, és azon kevesek egyike, akiknek már az első világháború előttről volt parlamenti tapasztalatuk. 1925 februárjában, nem sokkal az után, hogy – főleg az ő munkája eredményeként – a két legfontosabb magyar ellenzéki párt között létrejött az érsekújvári egyezmény, szívvelhűdéssel meghalt. Írásaiból tehát nem kaphatunk áttekintő képet az első kisebbségtörténeti korszakról, viszont a kezdeti évek problémáit – az első parlamenti választásuktól, még inkább 1922 nyarától, a Prágai Magyar Hírlap megjelenésétől kezdve – annál részletesebben megismerhetjük belőlük.

Ő volt a Szövetkezett Ellenzéki Pártok Közös Bizottságának egyik kezdeményezője, 1922-től pedig a magyar pártok legfontosabb intézményének, a Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodájának igazgatójává választották – nála futott összes a legtöbb információ, ő szervezte a közös akciókat; az iroda dokumentálta a kisebbségi élet eseményeit és látta el anyagokkal a pártok politikusait, parlamenti tagjait és a sajtót. Ugyanebben az évben Petrogalli a magyar ellenzék központi lapja, a Prágai Magyar Hírlap főszerkesztője lett. 1923-tól Zólyom nagymegye képviselő-testületének tagja volt.

Az alábbi cikkek mind egy-egy fontos közéleti problémához, rendezetlen kérdéshez kapcsolódnak. Az első még 1905-ből, a darabontkormány idejéből való. Annak a közhelynek a cáfolataként választottam ki, mely szerint 1918 után a magyar elit a Csehszlovák Köztársaságban igyekezett átmenteni hatalmát; valójában a szlovenszói magyar politikusok közül sokan már azelőtt is ellenzékben voltak, így Petrogalli is. Alább

szerepel egy interjú, amely támpontot adhat ahhoz, miért gondolták a magyar pártok vezetői, hogy nem tudnak együttműködni a nyugati októbrista emigrációval. Olvasható aztán olyan cikk, amely a kisebbségi helyzet nyugat-európai megítéléséhez kapcsolódik Seton-Watson egyik csehszlovákiai útja kapcsán, nem egy írás pedig a demokratikus Csehszlovák Köztársaság nyíltan antidemokratikus vonásaira irányítja a figyelmet. Az utolsó kiválasztott írás a magyar ellenzék és a (magyar) zsidók viszonyáról szól.

A szövegeket lábjegyzetekkel láttam el és a mai helyesírási szabályok szerint közlöm; ez vonatkozik a szavak írásmódjára és a központosításra is. (Jelzem, e korszakban nem is volt még egységesen elfogadott helyesírási szabályrendszer, illetve ekkor próbálták azt kialakítani.) A nyelvhelyességi, számegevezetési problémákat vagy javítottam a főszövegben, lábjegyzetben megadva az eredeti változatot, vagy ahol ez komolyabb beavatkozást igényelt volna, illetve az esetleg szokatlan, de stíluselemszámba vehető megoldásokat [sic!] -kel jelöltem. Az egyértelmű, egy leütésre terjedő nyomdahibákat külön megjegyzés nélkül javítottam, a hiányzó névelőket ott, ahol a nyomdai képből következtethetően szedési hiba miatt maradtak ki, külön jelölés nélkül, ahol feltehetően fogalmazási hiba következtében hiányoztak, szögletes zárójelben pótoltam. Ezek a hibák, betűhiányok – egy-két esetben az értelemzavaróan hiányos, kusza mondatstruktúrák – egyaránt származhatnak a napi eseményekre reflektáló szerző sietős fogalmazásából, vagy egyszerűen nyomdahibák, de akár abból is eredhetnek, hogy a szedő nem tudta jól olvasni Petrogalli kiírt, egyéni, olykor mégis kibetűzhetetlennek tűnő írását. (A lap a cikkeket nyilván kézírásban kapta meg. A Prágai Magyar Hírlap Petrogalli halála után, az 1925. február 19-i számban közölte a politikus utolsó, befejezetlen cikktöredéke kéziratának kópiáját, következtetéseimet ebből vontam le.) Egyébként a Prágai Magyar Hírlap és a Híradó számos cikkében minden olyan példányban, amelyet kézbe tudtam venni (illetve valószínűleg minden egyes létező példányban) festékmaszatok, betűkopás folytán bizonyos szavak csak kikövetkeztethetőek – de úgy hiszem, a tévedés kockázata nélkül.

Zászlóbontás¹

Abban a küzdelemben, amely előttünk folyik le, egyesül történelmi alkotmányunk sértetlenségének, törvényeink szentségének, hagyományos szabadságunk fenntartásá-

1 A szövetkezett ellenzék Figyelő című, Besztercebányán megjelent hetilapja 1. számának a felelős szerkesztő által írt beköszöntő cikke (a lap élén álló két közlemény Kossuth Ferenc üdvözlő távirata, illetve az egyik legjelentékenyebb ellenzéki publicista, báró Kaas Ivor írása). A lap létrejöttének történelmi háttéréről: az ellenzéki koalíció az 1905-ös választásokon győzelmet aratott az évtizedek óta kormányon lévő Szabadelvű Párt fölött, de a király nem a győztes pártok vezetőit, hanem báró Fejérváry Géza tábornagyt, a darabonttestőrség (Trabantenleibgarde) parancsnokát bízta meg kormányalakítással (darabontkormány). A széles körben kibontakozó nemzeti ellenállás gyakorlatilag működésképtelenné tette a kormányt. A Zólyom megyei ellenzék szerint a vármegye nem csatlakozott következetesen az ellenálláshoz, lapját ezért, az ellenzéki közvélemény megszilárdítása és az ellenzéki program népszerűsítése céljából szervezte meg. A nemzeti ellenállás végül arra készítette a királyt, hogy Wekerle Sándort nevezze ki

nak, nyelvünk integritásának, a népjogok kockázat nélküli fejleszthetésének megvédelmezése, megoltalmazása. Ezek pedig a maguk összességében e nemzet fennmaradásának feltételeit képezik.

Ez az igazság áthatotta már a nemzet minden rétegét. Tudatára ébredt ez ország minden polgára annak, hogy ha önként lemondunk azon törvényes biztosítékokról, amelyek e küzdelem ütközőpontjait képezik, úgy elejtjük magát a magyar alkotmányt, a magyar szabadságot, ha alkotmányunk épületéből kiszedjük azon alapköveket, amelyeket e biztosítékok törvénybe iktatásával helyeztünk el oda, úgy romba dől alkotmányunk egész épülete.

A nemzet ezen nagy igazságai háttérbe szorították a pártpolitikai egyenetlenségeket és egyesítették² az ország minden hű fiát e harcban. E harc nemcsak a nemzet összességére, de egyenkint is mindnyájunkra hártotta a kötelességet, akármilyen kicsinyek vagy nagyok legyünk, hogy ki-ki saját részét tehetsége és módja szerint a küzdelemből kivége.

Bármerre is tekintünk, mindenütt látjuk a nemzet fenséges és félelmetes szervezkedését. Szervezkedik a nép a nemzeti ellenállásra községenkint, városenkint, megyénkint. Láthatjuk a törvényhatóságoknak elszánt, önfeláldozó ellenállását a hatalmat bitorló kormány törvénytelen parancsaival, fenyegetéseivel és pressziójával szemben, és ennek az ellenállásnak élén mindenütt a törvényhatóság tisztviselői állanak, akik kötelességük teljesítésénél nem ismernek félelmet, egyéni érdeket.

Mert látjuk, hogy a nemzet a maga nagy jogainak és igazainak becsét meg tudta érteni, s mert a nemzetben megvan az elszántság, a hazafiság, az önfeláldozás és kitartás, hisszük, hogy ez a küzdelem csak a nemzet diadalával végződhetik.

De e dicsőségesen és diadalmasan megvívandó küzdelem gyümölcseire csak az tarthat számot, aki azok megérlelésének munkájában részt vett, aki nem helyezkedett szembe a küzdők sorával, vagy – ami ezzel egyértelmű – magát a küzdelemből ki nem vonta.

Ha itt felvetjük a kérdést, hogy az alkotmány és a szabadság küzdelméből, a nemzeti ellenállás felelősségteljes, nehéz és áldozatokkal járó munkájából milyen részt vett magára Zólyom vármegye, hogy a legjobbak erőfeszítése, sokak anyagi és erkölcsi áldozata, a nemzet nagy többségének szenvedései árán szerzendő dicsőségből s diadalból mennyi részt követelhet magáénak e vármegye – önfeláldozása, közreműködése és szenvedései alapján –, ugyan, e felvetett kérdésre ki adhat megnyugtató feleletet?

De ne legyünk igazságtalanok, a mi népünk nem rosszabb hazafiság és áldozatkészség dolgában más vármegyék népénél. Nem lehet csodálkoznunk azon, hogy az a polgárság, amely évtizedeken keresztül hozzá volt szoktatva, hogy ne járjon saját lábán, hogy sohasem az az igazság, amit bensejében érez – hanem mindig az a helyes és igaz, amit a felsőbbség annak mond, s ha a helybeli apró nagyságok és apró zsar-

miniszterelnöké. Az egyesült ellenzék koalíciós kormányát az 1906-os választások is megerősítették; Petrogallit ekkor választották meg Besztercebánya szabad királyi város képviselőjévé. A koalíciós kormány nem tudta megvalósítani programját, a következő, 1910-es választásokat Tisza István Nemzeti Munkapártja nagy fölénnyel nyerte meg.

2 Az eredetiben számegegytetési hiba: „egyesítette”.

nokocskák kegyét ki akarja érdemelni és a kellemetlenkedéseket kikerülni, mindig azt kell cselekednie, amit felülről követendőnek, helyesnek és igaznak hirdetnek –, hogy ez a polgárság egyszerre az önállóság teljes tökélyére tegyen szert.³

E vármegyében a polgári önértetet, a férfias elszántságot, az önálló véleményhez való becsületes ragaszkodást sohasem tekintették erénynek, mindig bűn volt, amelyet a gúny, a fenyegetés, a presszió minden fegyverével üldözni és összetiporni kellett. Ekként, ha mindenki azt tapasztalta, hogy a közügyek iránti kötelességek becsületes és önfeláldozó teljesítése nyomán sohasem jár az elismerés, ellenkezőleg, mindig a leki-csinylés és az üldözés az osztályrésze, szabad-e megütköznünk azon, hogy lassankint a közügyek iránti elfásultság vett erőt a lelkeken? A közügyek iránti érdeklődés visszavonult a bizalmas körökbe, ahol elszántan, keserűen elítélték a hatalmat, de mihelyt tette került a sor, nem az elveket, nem az igazságot szolgálták, hanem a hatalmat, amely hatalom és – semmi egyéb. A hatalom ügyesen szőtt érdekhálózata magához font mindenkit, ha nem is volt mindenkinek kívánni- vagy féltlenivalója, volt mindenkinek – amint Grünwald Béla⁴ mondotta – rokona, sógora, akiknek ügyét elrontani nem lehetett.

Így vonultak vissza a közügyek küzdőteréről a közügyek, és elváltotta⁵ azokat a kicsinyes egyéni és önző magánérdekek kizárólagos versenye, amely legbiztosabb útja a szolgálásnak.

Az a pusztító vihar, amely végigszárguldott országunkon, és elsöpörte azt a hatalmat, azt a rendszert, amely korrumpálta, megmetyeltyezte az országot, amely az ország jogait feladta, kisajátított mindent a maga részére, és a nemzet gyöngeségéből táplálkozott, ennek a tisztító viharnak a szelét megérezte mi is!

Még nem kelt fel a nap, még itt vannak az apró zsarnokok, még érezzük a lábadozó beteg önkéntelen óvatosságát és félelmét, de itt van már a hajnalhasadás.

E hajnalhasadás hírnöke a mi lapunk is!

Úgy érezzük, hogy magunkról el nem hárítható kötelességünk hangosan hirdetni az igazság napjának a közeledtét, hogy minden igaz polgárhoz intézzük a kérelmünket, hogy csatlakozzék mindenki a nemzet nagy küzdelméhez, hogy szervezeten vegyünk mi is részt a nemzeti ellenállásban, a vármegyei közélet megtisztításában!

Ezért indítjuk meg e lapot! Ez a mi zászlónk! Ez a mi programunk!

3 A kacifántos és rosszul megszerkesztett (esetleg szedési hiba miatt hiányos) mondat értelme nyilván az, hogy azon nem lehet csodálkozni, hogy az önálló politikai gondolkodásról leszoktatott, megfélemlített vagy kényelemre és opportunizmusra nevelt Zólyom megyei polgárság nem képes azonnal a helyes politikai ítéletalkotásra és az ellenzékhez való csatlakozásra.

4 Grünwald Béla (1839–1891), politikus, köztársasági, az MTA tagja, a magyar nemzetállameszme híve; egyszerre küzdött az ország modernizációjáért és a nemzeti kisebbségek magyarosításáért. Zólyom vármegye főjegyzője, majd alispánja, 1878-tól haláláig – öngyilkosságot követett el Párizsban – Besztercebánya előbb kormánypárti, majd független, végül ellenzéki képviselője. Fő művei: *A Felvidék* (1878), *A régi Magyarország* (1888), *Az új Magyarország* (1890).

5 Az eredetiben számegeztetési hiba: „elváltották”.

Pártoktól függetlenül, nem személyeskedve, komolyan, meggyőződésünk és lelkesedésünk melegével szolgáljuk e nagy célokat, reméljük, nem sikertelenül, nem eredménytelenül...

*

Barátaim bizalma engem állított mint felelős szerkesztőt e lap élére. Bár teljes tudatában vagyok tehetségem és tapasztalataim fogyatékoságának, mégis habozás nélkül eleget tettem a felszólításnak, mert úgy vagyok meggyőződve, hogy aki a saját gyengeségére való hivatkozással kitér a vele együtt küzdő polgártársaink megbízása elől, az gyáván meghátrál a kötelesség teljesítése elől.

Magasra emelem a kezembe tett zászlót, és fogadom, hogy becsületesen és hűen kitartok alatta.

Figyelő, 1905. 1. szám, szeptember 24., 2–3. p.

Szerzőként föltüntetve a szöveg végén: Petrogalli Oszkár dr. felelős szerkesztő.

Lovászy és az utódállamok magyarsága

**Beszélgetés Petrogalli Oszkárral Lovászyról⁶
az utódállamok magyarságához való
„közeledés”-ről. – Válasz egy újságcikkre.**

Losonc, máj. 7. (ESO⁷)

Egy kassai újság április 30-án Lovászy Mártonnak *Az utódállamok magyarsága és a magyarországi kurzus* című politikai cikkét közölte,⁸ amellyel egy kissé a mai Magyarország ellen kívánta hangolni az utódállamok magyar közvéleményét, és kétségtelenül bizonyos irányításfével kívánt szolgálni az utódállamok magyar politikusi részére is. A cikkről és írójáról megkérdeztük Petrogalli Oszkár dr.-nak, a Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodája igazgatójának véleményét, amely különösen azért is

6 Lovászy Márton (1864–1927), politikus, közíró, 1901 után függetlenségi párti országgyűlési képviselő, 1918-ban a Magyar Nemzeti Tanács tagja, Károlyi Mihály kormányában vallás- és közoktatásügyi miniszter, de a forradalmi radikalizálódás idején igyekezett a polgári erőket koncentrálni, majd kilépett a Károlyi-pártból. A proletárdiktatúra idején Bécsben a fehérekkel a Tanácsköztársaság megdöntésére szervezkedett, utána a Friedrich-kormányban lett belügyminiszter. Másodszori emigrációja idején a *Jövő* című lap egyik szerkesztője – Garami Ernővel, a korszak legjelentősebb (antibolsevista) magyar szociáldemokrata politikusával együtt. 1926-ban hazatért Magyarországra, és haláláig nem politizált.

7 Ellenzéki Sajtóiroda, a losonci Központi Iroda egyik egysége.

8 A cikket eddig nem tudtuk azonosítani; a két legjelentősebb helyi napilap, a Kassai Napló és a Kassai Újság e napon megjelent számaiban nem található.

figyelemre méltó, mivel Petrogalli dr. magyar országgyűlési képviselő korából egész közelről ismeri Lovászy Márton személyét és politikai múltját.⁹

– *Mi a véleménye igazgató úrnak Lovászy Mártonról legutóbbi szlovenszkoí sajtószereplésével kapcsolatban?*

– Engem Lovászy Mártonhoz régi személyes ismeretség és hosszabb időn át politikai barátság fűzött, s olyan politikusnak ismertem, aki tisztességes eszközökkel harcol elveiért, s akinek korrekt becsületességében nem lehetett kételkedni. Annál kevésbé tudom most megérteni azt, hogy miképp kerülhetett mai helyzetébe, és hogyan tud politikailag együttműködni azzal a társasággal, amelynek soha semmi köze sem volt a tisztos múltra visszatekintő magyar nemzeti politikához.¹⁰

– *Mi a véleménye arról, hogy Lovászy legújabbban az utódállamok sajtója útján igyekszik az utódállamok magyarságához közeledni?*

– Lovászy e törekvése főleg abból az okból feltűnő és érthetetlen, hogy csak most, az emigráció harmadik esztendejében jut az eszébe. Eddig úgy ő, mint bécsi társai, ahányszor csak az utódállamokban megjelentek, annak ellenére, hogy „magyar emigránsok”-nak tekintik magukat, *nem az ott élő magyarság tényleges politikai és társadalmi vezetőivel keresték a találkozást, hanem a hivatalos kormánykörökben.* Lovászy pl. Romániában nem a Jósikákat,¹¹ Gyárfás Eleméret,¹² Bernády Györgyöket,¹³ Sándor Józsefeket¹⁴ s Jugoszláviában nem a Várady Imrét¹⁵ látogatta meg, hanem igenis meglátogatta a Take

9 Ismeretségük még korábbra tehető, a 19. század utolsó éveiben például Lovászy az akkor még joghallgató Petrogalli egyik párbajsegédje is volt, amikor az újonclétszám emelése körül zajló vita kapcsán a Pester Lloydban becsmérelték az egyik kormányellenes tüntetés szervezőit; az újságírókat mindannyian párbajra hívták, de végül csak egyik kihívójával kellett megküzdenie.

10 Azaz a bécsi emigrációval – Petrogalli itt nem tesz különbséget annak mérsékelt és radikális – demokrata és totalitárius – ágai között.

11 Jósika Sámuel báró (1848–1923), jogász, politikus, a Szabadelvű Párt tagja, főispán, főrendiházi elnök, 1895-től báró Bánffy Dezső kormányában a király személye körüli miniszter, az első világháború után fontos szerepet vállalt a romániai magyar kisebbségi politikában, az erdélyi Országos Magyar Párt elnöke.

12 Gyárfás Elemér (1884–1945), jogász, közgazdász, politikus, a két világháború között az Országos Magyar Párt vezetőségi tagja és szenátora, a Katolikus Státus világi elnöke, az Erdélyi Bankszindikátus elnöke, a második bécsi döntés után a dél-erdélyi Romániai Magyar Népközösség elnöke.

13 Bernády György (1864–1938), gyógyszerész, jogász, Marosvásárhely polgármestere, a város modernizálója, a két világháború között az Országos Magyar Párt képviselője, 1925-ben elnökjelöltje; 1930-ban kivált a pártból és Polgári Demokratikus Blokk néven új politikai szerveződést alapított.

14 Sándor József (1853–1945), politikus, közíró, 1918-ban a Székely Nemzeti Tanács elnöke, a két világháború között az Országos Magyar Párt egyik alelnöke és szenátora, évtizedeken át az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnöke.

15 Várady Imre (1876–1959), ügyvéd, politikus, az első világháború előtt a Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője, a háború után a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban, illetve Jugoszláviában a magyar politikai élet szervezője, 1922-től a Magyar Párt társelnöke, 1927-től a királyi diktatúra 1929-es bevezetéséig parlamenti képviselője.

Ionescukat,¹⁶ a Pašićokat,¹⁷ a Trumbićokat¹⁸ s mindazokat, akik nemcsak a mai Magyarországnak, de magának a magyar nemzetnek is kimondott régi ellenségei. Miért voltak ezek az urak reá nézve eddig fontosabbak, mint az üldözött (s épp a nevezett kormányférfiak részéről üldözött) és a magyar ügyért élethalálharcot folytató magyarok??...

– *Mi a véleménye igazgató úrnak a jelenlegi magyarországi rezsimről, amely ellen akarja most Lovászy az utódállamok magyarságát felsorakoztatni?*

– Nem alkothatok és nem alkothatunk erről a „kurzus”-ról véleményt, mivel távol állunk attól, mivel nem ismerjük közelebbről, s különösen azért, mert úgy az egész magyarság, mint a szűkebb magunk érdekében a be nem avatkozás szigorú álláspontjára kell helyezkednünk. Az úgynevezett „kurzus” s általában bármely kormányrendszer lehet rossz, de éppúgy lehet jó is, és változásnak vagy éppenséggel mulandóságnak van alávetve. Egy bizonyos, hogy sohasem lehet oly rossz, hogy miatta az ellene folytatott harcunkkal magának az országnak, a népnek jövőjét támadhassuk és kockáztathassuk. Nekünk a magyarországi helyzet ellenséges bírálattól azért is tartózkodnunk kell, mivel a mi politikánknak, az összmagyarság és a saját nemzeti életünk érdekének egyik alapvető pillére az, hogy Magyarországnak a trianoni békében biztosított függetlensége valódi függetlenség legyen. Meggyőződésünk, hogy az utódállamok magyarságának csak addig lehet reménye nemzeti jellegének fenntartásához, a fejlődéshez, amíg létezik egy tényleg független Magyarország. Mindenki tehát, aki abban munkálkodik, akinek politikája nyíltan vagy burkoltan odairányul, hogy Magyarország belügyeibe idegen hatalmak avatkozzanak be, az szándékosan Magyarország függetlensége ellen tör. És ezt teszi a bécsi magyar „emigráció” is. És fokozatos mértékben áll ez, ha ezt a beavatkozást épp az utódállamoktól várják és kérik. Hisz ezek részben Magyarország testéből alakultak. Érthető tehát, hogy nem viselkednek barátságos érzelmekkel egy önálló Magyarországgal szemben, és nem tartják érdekeikkel egészen összeegyeztethetőnek azt, hogy Magyarország gazdaságilag, politikailag megerősödjék, és ezáltal a külföld előtt is erőre és tekintélyre tegyen szert. Ez a felfogás hívta életre a kisantantot, amelynek éle a kis Magyarország – és nem a kurzus – ellen irányul. Világosan bizonyítja ezt a kisantant állásfoglalása pl. a lefegyverzés és jóvátétel kérdéseiben, s egészen leplezetlen volt ez a törekvésük a Károly-puccsok¹⁹ idejében. Egy Magyarország, amelynek

16 Take Ionescu (1858–1922), román politikus, jogász, a Konzervatív Demokrata Párt elnöke, több ízben miniszter, 1921–1922-ben Románia miniszterelnöke.

17 Pašić, Nicola (1845–1926), szerb politikus, a Radikális Párt egyik alapítója, Szerbia, majd 1921. január és 1924. július között, illetve 1924 novemberétől 1926 áprilisáig a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság miniszterelnöke, az országon belüli szerb hegemonista-centralista politika megvalósítója.

18 Trumbić, Ante (1864–1938), horvát politikus, sokáig a jugoszláv egység híve, 1915-ben a párizsi emigrációban a Jugoszláv Szövetség egyik alapítója, 1918–1920 között a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság külügyminisztere. 1921-ben ellenzékbe vonult, részt vett a Horvát Föderalista Parasztpárt megalapításában, 1927-től a Horvát Blokk képviselőjeként tagja a belgrádi parlamentnek.

19 Utalás IV. Károly király két sikertelen – 1921. márciusi, illetve októberi kísérletére, hogy viszszerkerüljön a magyar trónra.

államformáját, az államfő személyét és kormányzati rendszerét, egész politikáját szomszédai állapítják meg, nem lenne más, mint vazallus állam német-ausztriai operetthadsereggel²⁰ és német-ausztriai lerongyolódott közgazdasággal. Az ilyen Magyarországnak nemes gesztussal talán patrónusi alamizsnákat is hajlandók lennének juttatni a „gazdag szomszédok”. Ebben a züllésben osztoznánk mi, a magyar nemzetnek Magyarország határain kívül élő részei is. És ezen züllést csakhamar a teljes pusztulás követné.

– *Micsoda szolgálatokat tett igazgató úr szerint az emigráció eddig az utódállamok magyarságának?*

– Erre a kérdésre a következő ténymegállapítás a legékesebben szóló válasz: Amíg Lovászy Mártonék lapjaikban a legkisebb magyarországi rendőri brutalitást is hasábszámra kiszínezve világgá kürtölték (sőt több esetben ilyen híreket gyártottak), addig soha egyetlenegy szavuk sem volt akkor, amikor az itt élő magyarság vezetőivel töltöték meg a börtönöket épp azok, akikről ennek az emigrációs sajtónak mindenkor csak elismerő szava volt, és sohasem volt oly nagy igazságtalanság Lovászyék előtt az utódállamok magyar iskoláinak, kulturális és gazdasági szervezeteinek, egyesületeinek a felosztatása, hogy azokra egy sort érdemes lett volna pazarolniok. Ezek után, ilyen múlt után mit akarnak tőlünk, mi közünk legyen öhozzájuk?!

– *Végül mi a megjegyzése Lovászy azon állításához, hogy a magyar nemzet a mai kormányzati rendszer következtében elvesztette a világ népeinek rokonszenvét, részvétét, és hogy teljesen elszigetelve áll?*

– Hála Istennek, ez az emigrációnak csak jámbor óhaja, ami nem felel meg a valószínűségnek. Mert igenis a magyar nemzet sorsával szemben egyre fokozódó érdeklődés és szimpátia nyilvánul meg mindenütt, s itt nemcsak Keynes²¹ és Nitti²² világhírű könyveire utalhatok, de hivatkozhatom angol, sőt francia parlamenti felszólalásokra és állásfoglalásokra is. És hogy ez így van, ez bizonyára nem az emigráció külpolitikájának eredményességét, hanem ellenkezőleg, teljes eredménytelenségét bizonyítja. Hisz ehhez a magyargyalázó, a magyarságot rendszeresen kompromittáló politikához minden közelebb áll, mint a magyarsággal szemben való rokonszenv fölébresztése.

– Bármennyire szokatlan és nehezemre is esik ily erős szavakkal élnem, kénytelen vagyok megállapítani azt, hogy amit ez az emigráció csinál, az egyszerűen az egész magyar nemzet közönséges elárulása. Annál fájdalmasabb ez a vádam, miután ez alól Lovászy Márton személyét sem vonhatom ki.

Híradó, 1922. május 9., 2. p.

20 A békeszerződésekben szigorúan korlátozták a vesztes országok haderejét (és fegyverzetét). Ausztriáé nem léphette túl a 30 000 főt, továbbá megtiltották az általános védkötelezettséget; a hadsereg csak belbiztonsági és határrendészeti feladatokat tudott ellátni.

21 John Maynard Keynes (1883–1946), angol közgazdász; *The Economic Consequences of the Peace* (1919, első magyar kiadása: *A béke gazdasági következményei*, 1920).

22 Francesco Saverio Nitti (1868–1953), olasz politikus, 1919–1920-ban miniszterelnök; *L'Europa senza pace* (1921, első kiadása magyarul: *Nincs béke Európában*, 1922).

Az izgatások

Besztercebánya, február 5.

A köztársaság védelme érdekében hatályos és szigorú rendszabályokra van szükség,²³ mert – így mondják azok, akik a kormány politikáját képviselik – az állandó izgatások zavarják a közrendet, akadályozzák a politikai és gazdasági viszonyok megszilárdulását, és ezeknek az izgatásoknak államellenes tendenciája magának az államnak az alapjait mossa alá.

Ha felteszed a kérdést, ki izgat? ezt a feleletet adják: mindenki, aki itt azt mondja vagy azt írja, hogy az emberek ne nyugodjanak meg a mostani kormányzat által teremtett állapotokban. Aki szóvá teszi, hogy a nemzeteknek egyenlőknek kellene lenniök, és nem egyenlők. Izgatsz, ha kifejezést adsz annak a meggyőződésednek, hogy az 1920. évi áprilisi havában megtartott parlamenti választások alapján összeült parlament ma már nem tükrözi vissza a népek akaratát. Izgatsz, ha helytelennek s [a] demokráciával összeférhetetlennek monddod azt, hogy a kormányzatban csak egy nemzet vesz részt, s a többi onnan kizárják. Izgatsz – barátom –, ha azt panaszolod, hogy kevés nemzetednek az iskolája. Igazságtalanul zavarod meg a szegény állampolgárok lelki nyugalmát, ha bizonyítod, hogy itt a közigazgatás gyalázatosan rossz, hogy egy értelmetlen, a népet s a nép viszonyait, szokásait, törvényeit nem ismerő bürokrácia megakasztja az életet, lehetlenné teszi, hogy a nép idejében igazságot találjon. Valahogy el ne szöld magad, és ne beszélj arról, hogy a közigazgatási reform egy szörnyszülött, amelynek életbe lépése csak szaporítja a zavarokat.²⁴ Kérlek, hallgass, és ne elmélkedj hangosan azon, hogy miért lettek Turócszentmárton, Liptószentmiklós és Zólyom megyeszékhelyek! Miért tartozik Rimaszombat Zólyomhoz, Tornalja Liptószentmiklóshoz, Késmárk ugyancsak Liptószentmiklóshoz s Gölnicbánya Kassához? Ne háborogj azon, hogy Eperjes, Igló, Besztercebánya, Komárom ma már nem városok, csak jelentőség nélküli községek. Nem tudod megérteni, de azért ne kérj felvilágosítást, hogy miért mondják demokráciának és haladásnak azt, hogy fontos és felelősségteljes állások betöltésénél nem követelnek ma már szakképzettséget, okleveleket, nem követelik, hogy az, aki a nép minden dolgában intézkedik, értse a nép nyelvét. Vedd szép nyugodtan tudomásul, és ne zúgolódj, ha bezárják egyleteidet, ahol működni akartál, vagy megvédeni akartad gazdasági érdekeidet.

Ne hidd, barátom, ha szabad óráidban nagy gyártelepek mellett visz el utad, s megfigyeled, hogy a kémények nem füstölnek, a kapukat bezárva, lelakatozva látod, s feltűnőnek találsz a nagy, néma, ijesztő csendet, amelyet a gyárak környékén csak az őrző

23 A cikk az 1923 márciusában elfogadott, áprilisban életbe lépő 50. számú törvénnyel, a szabadságjogokat drasztikusan korlátozó úgynevezett rendtörvénnyel kapcsolatos előzetes vitákhoz kapcsolódik.

24 Az 1923. január 1-jén Szlovákiában életbe lépett közigazgatási reform megszüntette a vármegyéket, és Szlovákiában hat nagyzsupát hozott létre, amelyek kialakításánál szándékosan nem vették figyelembe a regionális és a kisebbségi érdekeket.

kutyák vonítása zavar meg, hogy ezek a gyárak munkátlanul állanak, és az elcsendesedett gyárak az iparnak pusztulását hirdetik. S ha tovább menve sűrűn találkozol embercsoportokkal, vegyesen férfiakkal, nőkkel és gyermekekkel, akik hiányos öltözetben, a hidegtől dideregve ténferegnek, ne essél kétségbe sorsukon, mert valahogy ne gondold, hogy munkátlanok, s nincs kilátásuk keresetre, csak pihennek, nehogy a folytonos munka felőrölje erejüket.

Csak nem desperálsz,²⁵ kedves gazda barátom? Oda se neki! Igaz, nem nagyon kellemes dolog, hogy az 1919. és 1920. évi jövedelmi és vagyon-, vagy nem tudom én milyen adóval hátralékban maradtál, és most kiírták ellened az árverést, hiába koptattad el a csizmádat, s kopogtattál minden banknál, hogy váltóra kölcsönt kapi, s így fizess ki a hátralékot. Hisz nem mondom, ez bizony baj, különösen ha tovább gondolkodva eszedbe jön, hogy még hátravannak az 1921. és 1922. évek, itt van a liszt-, trágya-, nyugdíjalap-, forgalmi s a jóisten tudná megmondani, még mennyi mindenféle adó és járulék, s itt van tetejében minden adónak, köztartozásnak koronája, a vagyondézsma²⁶ és az értékelkedési adó! Sok ez, nagyon sok, s akárhogy csináljuk is a számvetést, sehogy sem futja. De hisz azért még ezer módja van a megoldásnak. Ha nem kaptál váltóra kölcsönt, próbáld meg, nem nagyon biztatlak, de talán kapsz jó protekcióval és jó magas kamatlábbal betáblázásra kölcsönt. S ha nem, nézd, egy kicsit emelkedett a búza ára, eladod a tavaszra félretett vetőmagodat. Vagy van lovad, tehened, meglehetsz anélkül is, ne félj, még el tudod adni, s amit kapsz értük, azon kifizeted adóhátralékod egy részét, s kapsz pár hónapra halasztást. Azt mondod, de mi lesz azután? Ejnye, hisz ti gazdák mind filozófusok vagytok, s a filozófiával átsegítitek magatokat minden bajon, s most hagyna cserben a filozófiát? Hát talán találsz egy befolyásos közbenjárót, s el tudod adni földed egy részét, és a vételárból megint fizetsz hátralékot. Ne okozzon az neked gondot, hogy mivel műveled akkor is a megmaradt földedet. Hisz tudod, hogy még sohasem volt úgy, hogy sehogy sem legyen. A föld csak megmarad, nem támad a helyén lyuk.

No lám, most még ti, kereskedők is panaszkodtok. Olcsóbban kínáljátok az áruitokat, mint ahogy azt magatok vásároltátok, és mégsem vásárolnak? Hát nem tudtok megnyugodni abban, hogy a koronánkat Zürichben még mindig szép magasan jegyzik? Nem felemelő tudat ez? Hát mindig magatokra kell gondolnotok? Béküljetek ki a helyzettel, adjon megnyugvást az, hogy habár a ti financiá[i]tok kétségbeejtően rosszak, de a zürichi jegyzés íme azt bizonyítja, hogy a mi külkereskedelmi mérlegünk aktív, s hogy a külföld a mi politikai és gazdasági konszolidációnkban feltétlenül megbízik. Mert azt ugye tudjátok, hogy a koronánk árfolyamának jegyzésénél kizárólagosan ezek a tényezők játszottak szerepet, és nem játszott közbe semmiféle mesterséges ügyeskedés? Az egyszerűen aljas rágalom, hogy a külkereskedelmi mérlegén javítottak, ahogy nektek sem volna szabad javítani, az sem igaz, hogy a devizakészleteket piacra dobták.

25 kétségbe esel

26 A vagyondézsma egyszeri, meghatározott százalék szerinti vagyonleadás, Csehszlovákiában a 309/1920. számú törvény szabályozta „a vagyonadóról és a vagyonnövekedési adóról”, amely 1920. április 8-án lépett hatályba.

De a végtelenségig mégsem folytathatom. Panaszkodnak az iparosok, a pénzintézetek, a tisztviselők, nyugdíjasok, özvegyek, a volt járadékosok, a szabad pályán dolgozó intellektuelek, panaszodik itt mindenki. Így meg tudnék nyugtatni mindenkit, de hát az olvasónak nincs türelme.

Befejezem tehát. Ugye igazam van, az egész állam egy nagy panaszház. Mindenki panaszodik, nyugtalankodik, zúgolódik. Ezt tovább tűrni nem lehet. Panaszkodással, zúgolódással a bajokon, de különösen a kormányon nem segíthetni. Tehát – s ez oly egyszerű és természetes – lehetetlenné kell tenni a panaszkodást. Ha nem hangzik el panasz, akkor majd el lehet mondani, hogy aki nem panaszodik, annak nincs baja, fájdalma. S ahol nincs baj, fájdalom, ott rendben van minden. Hát nem szép intézménynek a köztársaság fokozott védelméről szóló törvény?

Prágai Magyar Hírlap, 1923. február 6., [1.] p.
Szerzőként föltüntetve a cím alatt: (p.)

A kassai incidens

Prága, február 9.

Néhány napja már annak, hogy ez az incidens lezajlott, de azért nem baj, érdemes a dologgal foglalkozni, sőt egy kis idő- és helytávlatból nézve és méltatva több nyugalommal és elfogulatlansággal beszélhetünk róla.

Hát mi is történt? Ismétlésekbe bocsátkozunk, ha felelevenítjük a történeteket, de olvasóink megbocsátanak ezért.²⁷

Ragaszkodunk ahhoz a közléshez, amelyet a rendőr-igazgatóság tett. Tehát e hó 4-én „vasárnap reggel 8 órakor az állami alkalmazottak, a legionáriusok szövetsége²⁸ és a Šrobár-párt²⁹ közös tiltakozó gyűlést tartottak”. Szép. Szorgalmas emberek, akik már korán reggel kezdik meg a munkát, és már 8 órakor tiltakoznak és gyűléseznek. Ez mindenestre dicséretére válik a kassai „államalkotó elemeknek”.

A gyűlésnek kiemelkedő eseménye az a határozat, amely kimondja, hogy Juriga képviselőt³⁰ a cseh-szlovák³¹ vasutak nem veszik fel, s abban az esetben, ha Juriga megkí-

27 Az eseményeket a Prágai Magyar Hírlap korábban ismertette: *Készül a rendtörvény. Cseh ébredők tüntetése és rombolása a Kassai Nemzeti Színházban. Cseh-szlovák egység szlovákok nélkül.* PMH, 1923. február 7., 2. p.

28 A jelentés a legionáriusok szervezetei közül föltehetően a baloldali Csehszlovák Legionáriusok Szövetségére utal.

29 A Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspárt; Vavro Šrobár (1867–1950), szlovák szociáldemokrata politikus, többször töltött be miniszteri posztot, ő volt Szlovákia első teljhatalmú minisztere.

30 Ferdinand (Ferdiš) Juriga (1874–1950), szlovák katolikus pap, az első világháború előtt a szlovák nemzeti mozgalom tagja és a Szlovák Néppárt országgyűlési képviselője, majd a

sérelné az utazást, megállítják a vonatot, mivel Jurigát brutális viselkedése miatt az államvasutakon nem engedik utazni.³² Ez a határozat páratlan a demokrácia és általában a népgyűlések történetében, s egyáltalán egyedülálló mindenütt, ahol jogrendről beszélnek.

A gyűlésen jelenvoltak érezték is elhatározásuk történelmi jelentőségét, mert a rendőr-igazgatóság közlése szerint: „a határozatot óriási lelkesedéssel vette tudomásul a természet színültig megtöltő, legnagyobbbrészt állami tisztviselőkből álló tömeg”!!

E hősiesség elhatározástól megihletve a tömeg, nem tudva fékezni „óriási lelkesedését”, azt kivitte az utcára. Nem tudom, milyen összefüggésben a Juriga ellen meghozott határozattal, a Nemzeti Színházba vonult, ott „a magyar feliratok eltávolítását követelte”, s miután a színigazgatót³³ nem találták ott, „saját kezüleg távolították el a magyar nyelvű felírásokat”. Természetesen ezt is „óriási lelkesedés mellett”. Ezután az államalkotók lelkes tömege hivatalos látogatásokat tett először Novák polgármesternél – derék ember lehet a polgármester úr, ünnepnap már korán reggel a hivatalában találja a küldöttség, amelynek látogatásáról előzetesen természetesen semmi tudomása sem volt –, úgy nála, mint a rendőr-igazgatóságnál egy memorandumot nyújtottak át, amelyben felszólítják, hogy „a város elszlovákosításában fejtsen ki erőteljes működést”. A rendőr-igazgatóság jelentése nem mondja meg, hogy milyen válaszokat kaptak. De a jelentés ama megállapításából, hogy a harcias tömeg ezalatt „az utcán erősen zajongott, Hlinkát és Jurigát abcúgolták”, és az abcúgolást nem terjesztették ki Novákra és Klima rendőrigazgatóra, minden nagyobb szellemi megerőltetés nélkül megállapíthatjuk, hogy az erélyes elszlovákosításban nevezett urak felajánlották készséges közreműködésüket.

turócszentmártoni deklaráció egyik aláírója. A prágai parlament talán legintranszigenesebb szlovák néppárti képviselője; egy időben bírálta Hlinka politikáját, ezért kizárták a pártból. Saját néppártot alapított, de az 1929-es választásokon nem tudott mandátumot szerezni. Később önkritikát gyakorolt, és Hlinkát nevezte meg az igazi szlovák politika letéteményeseként.

31 A Prágai Magyar Hírlap, s más magyar lapok is – míg a cenzúra ezt szigorúan meg nem tiltotta – kötőjellel írták Csehszlovákia és a hivatalos államnemzet nevét, utalva egyrészt arra, hogy a szlovákok önálló nemzetnek tekintik, másrészt az állam két alkotóelemének egyenjogú voltára. Érveik között szerepelt, hogy az állam neve a megteremtését garantáló francia nyelvű nemzetközi dokumentumokban is kötőjellel szerepel.

32 A február 4-i demonstráció feltételezett oka, hogy a kormánypártiak azt hitték, aznap a Hlinka-párt és az Országos Keresztényszocialista Párt közös gyűlést tart Kassán; ezt akarták szétzavarni, Hlinkát pedig meg akarták verni. Jurigán állítólag egy nem sokkal korábbi kassai demonstráción való megnyilatkozását akarták megtorolni, de haragjukat nyilván a január 28-i eperjesi események is táplálták. 28-án a csehszlovák szociáldemokraták megzavarták a Hlinka-párt eperjesi nagygyűlését, amit a rendőrség föl is oszlatott; a PMH szerint a verekezésnek 40 könnyebb és 4 súlyos sebesültje volt. Ezután a néppártiak egy szűkebb körű értekezletet tartottak, amelyen körülbelül 80 fő vett részt. Itt Juriga felszólította „a népet”, hogy fegyverkezzen a csehek ellen, és ha kell, botokkal verje ki őket Szlovenszkóról.

33 Faragó Ödön (1876–1958) színészlőről, rendezőről, színházigazgatóról van szó, a tüntető tömeg őt kereste a színházban.

Méltó befejezésül csak annyi történt még, hogy Hlinka és Juriga nem lévén Kassán, helyettük egy szegény lip-tószentmiklósi kereskedőt tetteleg inzultáltak, és hogy ez az inzultálás nem volt tréfa, bizonyítja a hivatalos jelentésnek ez a passzusa: „ha a rendőrség védelmébe nem veszi, agyonverik”.³⁴

Ennyi a rendőr-igazgatóság jelentése, a többi, nem hivatalos híradás szerint egyéb épületes dolgok is történtek, de nekünk ennyi is elég. S nem is lenne szükséges ehhez további megjegyzéseket fűzni. Ezek a tények maguk beszélnek. Elég volna ezt a rendőrségi jelentést lefordítani a világ minden nyelvére, s elküldeni mindenüvé. Hadd tudják meg, hogy mi történt az Úrnak 1923. esztendejében Európa szívében, egy demokratikus köztársaságban, amely ünnepélyes formában megígérte, hogy megvédi mindenkivel szemben a demokráciát, és szabadságot, jogegyenlőséget biztosít minden állampolgárának, és amely köztársaság alkotmánylevelének élén be van iktatva a fogadalom, hogy a Népszövetségnek békeszerető, művelt és haladó tagja lesz!

Mindenesetre páratlan haladás, hogy itt a köztársaságban egyes polgároknak olyan jogaik vannak, szabadságuk annyira határtalan, hogy elhatározhatják azt, kinek szabad utaznia a vasutakon, megállíthatják általuk megjelölt ok alapján a vasutakat.

A törvényhozói függetlenség iránt mindenesetre megható fogékonyságot tanúsít, amikor a nekik nem rokonszenves képviselőnek csak a vasúton való utazást tiltják meg, ellenben nem fosztották meg ama jogától, hogy képviselői kötelességének teljesíthetése érdekében az utat gyalog, lóháton, kocsin vagy repülőgépen tehesse meg.

A rendőr-igazgatóság dicsérőleg emeli ki, hogy a keresett színigazgató nem lévén a színházban, így az államalkotó tüntetők *saját kezűleg* távolították el az összes magyar feliratokat, mi azonban mégsem osztozkodunk ebben az elismerésben, s nem hat meg túlságosan, hogy a tüntető urak saját kezűleg nyúltak a magyar feliratokhoz, és kegyesek voltak azokat saját kezűleg széttepni s az utcára hajigálni. Bátrak vagyunk megkérdezni, hogy a magyar színtársulat nem-e [sic!] hatósági engedély mellett működött? Miért védik az alkotmánytörvény szakaszai legalább a papiroson az itt élő összes nemzeteknek nyelvi jogait, és miért vannak az itt érvényes büntető törvénykönyvekben szigorú megtorló intézkedések, amelyek alkalmazandók volnának mindazok ellen, akik e jogokat erőszakosan megsértik? Miért büntetik itt a törvények azokat, akik mások magánvagyonát elidegenítik és megrongálják?

A rendőrség miért asszisztál egy tömegnek, amely az utcán zajong, miért tűr egy csoportosulást, amely zavarja a közrendet, veszélyezteti a járókelő békés polgárok testi épségét, és nagy kegyesen csak annyi védelmet nyújt, hogy a már véresre vert polgárt megmenti az agyonveréstől?

Vajon a városi polgármester és a rendőrigazgató egy erőszakoskodó, tüntető tömegnek exponensei, vagy pedig arra vannak kötelezve, hogy megvédjenek mindenkit törvényes jogaiban? Lehetséges-e, szabad-e, hogy ezek az urak fogadják és megnyugtató választ adjanak annak a küldöttségnek, amely Kassa „elszlovákosításában erőteljes működést” követel, ugyanakkor, amikor a küldöttség megbízza az utcán zajonganak, rendetlenkednek és polgárokat véresre vernek, s közvetlen azelőtt tettekkel mutatták

34 A lip-tószentmiklósi kereskedő neve: Zipser Dezső. A demonstrálók megverték még egy szlovák zsupáni hivatalnokot is.

be, hogy mit értenek az erőteljes elszlovákosításon,³⁵ amikor erőszakkal behatolnak egy épületbe, és ott egyáltalán nem sértő, nem provokáló tartalmú feliratokat erőszakkal eltávolítanak? Miért mondotta Beneš külügyminiszter úr Génouában,³⁶ hogy a Cseh-Szlovák Köztársaságban az erőszakos elnemzetlenítést úgy büntetik, mint a hazaárulást?

Miért tízszerették meg a kassai rendőrség létszámát, amikor ilyen eseményeket tétlenül néz, sőt mint a kiadott jelentés mutatja, a tüntetőkkel együtt érző lelkesedéssel regisztrálja a nyilvánosság részére a történeteket? Mióta képezi általában a rendőrségnek és különösen a rendőrigazgató hivatását a város „elszlovákosításában való erélyes közreműködés”?

De a végén jön a csattanó. A gyűlést és utána a tüntetést a hivatalos jelentés szerint az állami alkalmazottak, a legionáriusok szövetsége és a Šrobár-párt rendezték. A Šrobár-párt nagyon szerény szerepre szorítkozhatott, nem az akarat hiányzott, hanem a párt aligha volt képviselve tagok hiányában a menet élén az ismeretlen szociáldemokrata képviselővel haladó párttitkáron kívül. A legionáriusok számát nem tudom, de Kassán ezek túlnyomó része szintén állami alkalmazott, vagy trafikok s egyéb állami jogok birtokosai, mindezt különben a hivatalos jelentés is megállapítja, mondván, hogy a tömeg „legnagyobbbrészt állami tisztviselőkből” állott.

Hát ez mégiscsak szokatlan jelenség! Az állami tisztviselők a törvény végrehajtó közegei, és ugyanazok olyan határozatokat hoznak és olyan dolgokat követnek el, ami egyenesen lázadás a törvény és a jogrend ellen.

Ha mindaz, amit tettek, a kormányhatalom akarata, intenciói ellen történt, úgy igazán nagy veszedelemben a jogrend, a törvények ereje, egyszóval az az alap, amely az államnak biztonságot és szilárdságot kölcsönöz. Mert akkor azok helyezkednek szemben [sic!] a kormánnyal, akik a kormánynak bizalmasai, szervei, akikkel a kormány keresztül akarja vinni akaratát. Azok döntenek fel a törvényeket, akik azok megtartásán öröködnék,³⁷ és azokat végrehajtani volnának kötelesek. Ez esetben a kormánynak gyors és erélyes intézkedésekre kell magát elhatározni, hogy az anarchia terjedését megakadályozza, és azt elfojtsa.

Ha nem így van, ha a kormánynak kedves mindaz, ami Kassán történt, nos, akkor a kormány maga csinálja az anarchiát, és akkor tisztában vagyunk azzal is, hogy a védőtörvény és minden hasonló intézkedés csak arra való, hogy teljes szabadsággal tombolhasson ez az anarchia.

Prágai Magyar Hírlap, 1923. február 10., [1.] p.
Szerzőként föltüntetve a cím alatt: (p.)

35 Az eredetiben: „elszlovákosításban”.

36 Nyilván az 1922. áprilisi genovai konferencián.

37 Az eredetiben számegeztetési hiba: „öröködik”.

Még egyszer Scotus Viatornak³⁸

Besztercebánya, május 11.

Megnyugtadjuk Mr. R. W. Seton-Watson, mi magyarok nem fogjuk itteni tartózkodását megzavarni, nem fogjuk őt zaklatni, nem tárjuk fel panaszainkat, nem is fogjuk tőle számon kérni, hogy a múltban kifejtett működésével szemben, amikor a mi nemzetünket odahurcolta nemcsak saját nemzete, hanem az egész világ ítélőszéke elé, miért hallgat most, miért nem mér most ugyanazzal a mértékkel. Holott Európa-szerte olyanok a közállapotok, hogy ugyancsak tág tere volna újból a szabadság, haladás és a népek egyenlőségének apostolaként, elnyomott népek patrónusaként föllépni.

Nem ismerjük el őt bíránknak, nem tartjuk őt hivatottnak arra, hogy igazságos és elfogulatlan ítéletet mondjon, ha a mi nemzetünkről van szó. Nem akarjuk, hogy félreértsenek. Mi Mr. Seton-Watson tiszteletre méltó egyéniségét nem bántjuk, tudjuk róla, hogy amit tett, azt önzetlenül és jóhiszeműen tette, s magyar fölfogás szerint saját becsületünk követeli meg, hogy még legádázabb ellenségünknek is becsületét és jóhiszeműségét tiszteletben tartsuk. Mr. Seton-Watson derült önérzettel szokta elfogadni az üdvözléseket, amelyeket azon a címen osztanak ki neki, hogy jelentékeny része volt az itteni állapotok új kialakulásában, amelyek a mi nemzetünk bukását és mostani szerencsétlen sorsát vonták maguk után. Elismerjük, az ő szubjektív érzése az volt, hogy amikor minket mint egy „kegyetlen, elnyomó fajt” bélyegzett meg, ő a népek egyenlőségéért és az elnyomatás ellen harcolt. Pedig már akkor sem volt tárgyilagos, működését a volt Monarchia szláv népei és a román nép iránt érzett szeretete és a magyar nemzet ellen táplált gyűlölete vezette. Ezt a gyűlöletét változatlanul megtartotta most is, balsorsunkban. Ez mindenképp sajnálatos, de hát a reánk szakadt sok szerencsétlenségünkben csak elviseljük Scotus Viator gyűlöletét is. Mi nyugodtan nézzük az események fejlődését, s nyugodtan várjuk a jövőt, amely minden ellenségünkkel s így Scotus Viatorral szemben is nemzetünknek igazságot fog szolgáltatni.

Még választ sem kérünk, nem fogunk megütközni, ha itt Mr. Seton-Watson alkalmazkodik a cseh-szlovák felfogáshoz, amely nem tartja szükségesnek és érdemesnek, hogy az itteni magyar politika exponenseinek bírálataira, vádjaira, panaszára normális úton adjon választ.³⁹ Ha ad is választ, abban sincs köszönet. Gyakran a címzettek helyett az államügyész válaszol vádirat alakjában.

38 Seton-Watson, Robert William (1879–1951), brit publicista, történész, a Trianon előtti magyarországi nemzetiségpolitika talán leghatásosabb bírálója, az első világháború előtt és után a közép-európai etnikai alapú átrendezés fő propagátora, és a versailles-i békerendszer révén kialakult új helyzet teoretikusa. Tevékenységének friss magyar földolgozása: Beretzky Ágnes: *Scotus Viator és Macartney Elemér. Magyarország-kép változó előjelekkel, 1905–1945.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 2005 /Philosophiae doctores/.

39 Seton-Watson a cikk megjelenése után egy héttel, május 21-én, pünkösd hétfőjén Losoncon felkereste Petrogallit, akitől negyedórával korábban távozott a házkutatást tartó „Stanzel Oldrich rendőrágens”. Petrogalli javaslatára a – németül folytatott – beszélgetés azzal kezdődött, hogy a magyar politikus ismertette Seton-Watsonnal ennek az öt bíráló cikkének a fő téziseit. A beszélgetést két nap múlva több szlovenszói magyar politikus részvételével a losonci Központi Irodában folytatták, majd Seton-Watson más magyar közéleti személyiségeket is fölkeresett.

Mr. Seton-Watson tollából a Prager Pressében egy cikk jelent meg *Magyarische Propaganda in England* címen. A cikk éles támadás a szerinte Magyarországból irányított angolországi magyar propaganda ellen. Elmondja, hogy e propaganda lapjai képtelen valótlanúságokkal vádolják meg az utódállamokat, és ő hosszú időn át ignorálni⁴⁰ akarta az egészet, de miután ez a propaganda szívésen folytatja munkáját, és úgy látszik, komoly és tekintélyes embereket is megtévesztett, szükségesnek tartja, hogy most a nyilvánosság előtt megbélyegezze, s megállapítsa, hogy a propaganda részesei vagy nem ismerik a magyar viszonyokat, vagy pedig rosszhiszeműen dolgoznak. Magával ezzel a bírálattal mi nem foglalkozhatunk, mert a propagandához semmi közünk, abban semmi részünk, és mert ezt a propagandát nem ismerjük. S így egyrészt nincs jogcímünk annak védelmére kelni, másrészt nem is tudjuk ellenőrizni azt, vajon az a beállítás, amit arról Mr. Seton-Watson ad, tárgyilagos és igazságos-e. De megengedjük magunknak azt a tiszteletteljes megjegyzést, hogy mi tudunk propagandákról, amelyeket Angliában is, másutt is Magyarország és általában a magyarság ellen folytatnak, és Mr. Seton-Watsonnak, aki azt gondolja magáról, hogy a magyar és általában az utódállamokban létező viszonyokat ismeri, tudnia kell azt, hogy ez a propaganda hemzseg a tendenciózus és valótlan vádaktól, s ezek a vádaskodások sok komoly, tekintélyes és hatalmas embert félrevezettek. Hát miért ignorálja Mr. Seton-Watson ezt a propagandát, miért tartózkodik annak megbélyegzésétől?

Felpanaszolja Mr. Seton-Watson, hogy „Európa új rendjének ellenségei” táborából egy jól megszervezett propaganda indult meg, amely nem kevesebbet akar, mint ezt a rendet feldönteni. Talán szabad azt a kérdést felvetni, hogy kik az új rendnek a barátai? A négyes tanácsnak, amely ezt az új rendet létrehozta, tagjai voltak Clemenceau,⁴¹ Wilson,⁴² Lloyd George⁴³ és Orlando,⁴⁴ majd ennek kiválása után Nitti. Clemenceau duzog és hallgat. Orlandótól mi semmit sem hallunk. Wilson, akit azért, mert nagy része volt az új rend kialakulásában, nemzete elejtett, most rendezti és bocsátja a nyilvánosság elé okmányait, amelyekkel igazolni akarja, hogy az új rendért a felelősség nem őt terheli. Lloyd George és Nitti hangosan beszélnek, de nem az új rend mellett. A novemberi képviselő-választások idejében véletlenül Angliában tartózkodtam, s ott azt tapasztaltam, hogy a képviselőjelöltek között, bármilyen párthoz is tartoztak, alig akadt, aki dicsérő szavakat talált volna az új rend mellett.⁴⁵ Ha ez így van, miért használ Mr. Seton-

40 figyelmen kívül hagyni, semmibe venni

41 Clemenceau, Georges (1841–1928), francia politikus, 1906–1909 és 1917–1920 között Franciaország miniszterelnöke, döntő szerepe volt a versailles-i békerendszer kialakításában.

42 Wilson, Thomas Woodrow (1856–1924), 1913 és 1921 között az Amerikai Egyesült Államok elnöke, 1919-ben Nobel-békedíjat kapott. Sokan (a magyarok közül is) az ő 14 pontból álló – ám a győztesek által utóbb el nem fogadott – békejavaslatának érvényesítésében látták az európai megbékélés garanciáját.

43 Lloyd George, David (1863–1945), angol liberális politikus, államférfi, 1916–1922 között miniszterelnök.

44 Orlando, Vittorio Emanuele (1860–1952), 1917–1919-ben olasz miniszterelnök.

45 Petrogalli angliai tapasztalatairól lásd *Képek az angol választásokról* című, P. aláírással a Prágai Magyar Hírlap 1922. november 22-i számában (2–3. p.) megjelent cikkét.

Watson olyan beállítást, mintha ezért a szerinte helytelen és káros propagandáért a felelősség megint csak azt a magyarságot terhelné, amely letiportan, elaléltan fekszik, amely nemzet mindenéből kivetkőztetve, koldusszegény, és amely nemzetnek nincsenek rokonai, összeköttetései, patrónusai? Miért száll velünk perbe ezért, és miért nem támadja Lloyd George-ot, Asquith,⁴⁶ Keynest, lord Newtont⁴⁷ és többi honfitársait? S főképp miért nem keresi a propagandának főkozóját abban a politikai, erkölcsi és gazdasági zűllésben, amely az új berendezkedésű Európát magával rántja a hanyatlás útjain? Egy gúzsba kötözött, elhagyott nemzetet támadni nem nagy virtus, de angol urak nem is szoktak ilyen támadásokat csinálni.

Azt mondja e cikkben Scotus Viator, hogy Magyarország feldarabolása igazságos volt, erre rászolgált azért a kegyetlen, elnyomó politikáért, amelyet három nemzedéken át elkövetett. Helyes, tudomásul vesszük. Ez az új rendnek a bosszú teóriája alapján való igazolása. Ezzel az állásponttal már találkoztunk, ez nem Scotus Viator különvéleménye. De ez a mentalitás igazolja azt is, hogy mi legalább három nemzedéken át – ám vannak itt sokan, akik azt állítják, hogy mi ezer éven át voltunk rabszolgatartók – elnyomottak legyünk és zokszó nélkül túrnunk kell minden elnyomást.

Támadja a cikk Magyarország mostani reakciós berendezését, különösen a választási törvényt és eljárást, továbbá a reakciós mágnások zsidóellenes uralmát, a numerus clausust és végül a reakciós, minden szabadságot elnyomó rendtörvényt.

Hát ehhez a kérdéshez nehéz hozzászólnunk. Nem védhetjük az ottani közállapotokat, mert akkor itt gyűl meg a bajunk. Nem ítélnél meg el, még ha van is, nézetünk szerint, bírálatra okunk, mert ezt tiltja a politikai morál, annak a meggondolása, hogy még a legenyhébb bírálat mellett is a megmaradt, kis Magyarországnak amúgy is válságos helyzetét nehezíti meg, és az ellenségei támadásainak ad újabb tápot. De kérjük, igazán nem hallott Mr. Seton-Watson semmit a legutóbbi román és jugoszláv választásokról, az ott elkövetett visszaélésekről? Nem tudja, hogy Jugoszláviában éveken át a magyar nemzet ki volt zárva a választói jogból és most sem vehetett részt a választásokban?⁴⁸

Magyarország politikája reakciós és zsidóellenes? Nem vitatkozom, de arra tisztán emlékszem, hogy amikor még a régi rend alatt, majd a háború idejében, sőt ez után is

46 Asquith, Herbert Henry, Earl of Oxford and Asquith (1852–1928), liberális párti brit politikus, ügyvéd, 1908 és 1916 között miniszterelnök. Lloyd George bukása után 1922–1926-ban egyesítette a korábban kettészakadt Liberális Pártot; 1925-től a felsőház tagja.

47 Legh, Thomas Wodehouse, Baron Newton (1857–1942), brit konzervatív politikus, 1916 és 1919 között külügyi helyettes államtitkár.

48 Seton-Watson pünkösdhétfőn szóban elismerte a román választások visszásságait, s közölte Petrogallival, hogy novemberben cikket is írt róluk a Timesba. A jugoszláv választások kapcsán csak arról tudott, hogy Macedóniában alkalmaztak erőszakot. – A Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban szigorú tiltások után 1921 elején merült fel a magyar párt megalakításának gondolata, azonban annak egy év múlva kezdődő szervezése elé is akadályokat állítottak a hatóságok. A párt nem indult az 1923. márciusi választásokon, részben mert nem volt elég ideje az előkészületekre, részben pedig azért, mert a magyarok tömegével nem kerültek föl a választói névjegyzékekre.

egy darabig folyt a harc a régi Magyarország s az egész magyar nemzet ellen, s ennek a harcoló tábornak legtekintélyesebb vezetője, büszkesége Scotus Viator volt, akkor a mi nevünk „Judeo-Magyaren” volt, s az volt a fővád, hogy nálunk minden elzsidósodott és elkorrumpálódott.

Végül a rendtörvény! Mr. Seton-Watson erről a törvényről úgy emlékszik meg, hogy egyedül Magyarországnak van a nyilvános rend védelméről címzett olyan törvénye, amely minden személyes és sajtószabadságot elfojt. Hát itt Mr. Seton-Watson igen súlyos beszámítás alá eső tévedést követett el. Magyarországon nincs rendtörvény,⁴⁹ csak javaslatot terjesztett elő a kormány, de az ellenzék ellenállásának hatása alatt azt levette a napirendről. Ellenben van rendtörvény itten. Ennek keresztülvitele, mint általában bármilyen, a kormánypártok bizalmi emberei által elhatározott javaslatnak változás nélküli keresztülvitele nem okozott nehézséget. Gondoskodik erről a parlamentnek demokratikus ügyrendje. A néhány képviselőt, akik kormánypártiságuk dacára nem tartották jónak a törvényt, kizárták pártjukból,⁵⁰ az ellenzék, amely pedig alig pár fővel kisebb a kormánykoalíciónál, a kilátástalan küzdelmet nem vette fel, egyszerűen kivonult, és távollétében egy-két nap alatt készen volt a törvény. Mr. Seton-Watson valószínűleg a prágai eseményeket és a cseh-szlovák rendtörvény ismertetését olvasta, és mert az ő propagandája keretébe úgy illik be, az egészet applikálta⁵¹ Magyarországra. Scotus Viatornak ez a tévedése erősen árt állításai megbízhatóságának. Milyen értékkel bírnak állításai, ha ilyen közismert dolgokról ilyen vastag tévedéseket mond el?

Végül még egyet. Mr. Seton-Watson nagyon megbotránkozik azon, hogy az állítólagos magyar propaganda az utódállamok népességi statisztikájáról hamis, tendenciózus számarányokat tesz közzé, és pedíg olyan alapon, hogy a szerb, horvát és szlovén népekről, úgyszintén a csehekről és szlovákokról azt állítja, hogy ezek külön nemzetek, s mindenkinek külön nyelve is van. Hát itt megint nem vehetünk részt a vitában, mert itt az a felfogás, hogy ehhez a kérdéshez hozzászólhat Mr. Seton-Watson, mert ő angol, nekünk azonban nem szabad, bár egy évezrede együtt élünk a szlovákokkal, mert mi magyarok vagyunk. De annyit mégis megkockáztatunk, hogy elmondjuk azt a nézetünket, hogy azt a kérdést, hogy a szerb, horvát és szlovén, a cseh és szlovák egy nemzet-e, vagy mindegyik külön nemzet és mindenkinek saját külön nyelve van, diktátumokkal,

49 Valójában létezett egy idevágó magyar törvény, az 1921. évi III. törvénycikk az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről, amely „Az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettek és vétségek”-re, és „A magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése ellen irányuló büntettek és vétségek”-re korlátozódott, a gyűlekezési jogot és a sajtószabadságot nem érintette, mint az indokolatlanul szigorú csehszlovák törvény. Seton-Watson említett pünkösdi látogatásán elismerte, hogy „nem ismeri a csl. rendtörvényt”, és megígérte, hogy tanulmányozni fogja.

50 Bohuslav Vrbenský volt egészségügyi miniszterről, Theodor Bartošekről, Václav Draxlról és Luisa Landová-Štychováról van szó, akik a rendtörvényt csak módosító javaslatuk elfogadása után szavazták volna meg. A pártfegyelem megsértése miatt rögtön kizárták őket pártjuk – a Beneš-féle Csehszlovák Nemzeti Szocialista Párt – parlamenti klubjából, és indítványozták mandátumuktól való megfosztásukat.

51 igazította, alkalmazta

hatalmi szóval elintézni nem lehet, tudományos fejtegetésekkel is bajos. A kérdést az dönti el, hogy a horvát, szlovén és szlovák nép önálló nemzetnek érzi és tudja-e magát, s vajon önálló nemzet akar-e maradni, ragaszkodik-e saját nemzeti nyelvéhez.

Ismételjük, Scotus Viator – az írói álnév mögött áll Mr. Seton-Watson tiszteletre méltó egyénisége – ne törődjön velünk. Mi nem akarjuk, hogy a mi nemzetünk sorsával bajlódják, nem kérünk tőle szimpátiát, legkevésbé sajnálatot. De múltja kötelezi, hogy törődjék a horvátokkal és szlovénekkal, és itten törődjék a szlovákokkal. E népek patrónusaként szerepelt, s e népek jótévőjüknek nevezték.

Az a mód, ahogy velük törődni fog, dönti majd el azt a kérdést, hogy mi volt Scotus Viator harcaiban erősebb vezérlő motívum: e népek szeretete, vagy pedig a magyar nemzet gyűlölete.

Prágai Magyar Hírlap, 1923. május 13., [1.] p.
Szerzőként föltüntetve a cím alatt: (p.)

Mankón járó demokrácia

Losonc, november 6.

Szép dolog a demokrácia! A demokrácia kifejez mindent. A demokrácia a legfőbb jó, ez jelenti a szabadságot, a haladást, a tömeg jólétét, a nép műveltségét, a népeknek és osztályoknak egymás iránti szeretetét. A demokrácia biztosítja a nép uralmát. Ahol demokrácia van, ott a nép akarata szent és sérthetetlen. A demokrácia uralma hirdeti, hogy az állam erejét a nép akaratából meríti, és az állam minden intézménye a nép bizalmán épül föl, és viszont az államnak minden hatósága, minden intézménye teljes bizalommal van a nép iránt.

Olvassuk és halljuk nap nap után, hogy ez a köztársaság a demokráciának igazi hazája, és október 28-án, a köztársaság születésének ötödik évfordulóján számtalan szónok ajkairól hangzott el, hogy a ledöntött Monarchiának romjain diadalmasan tört elő a demokrácia, és azóta szüntelenül és az államélet minden megnyilvánulásánál csak a demokrácia érvényesül.

Igen ám, de a demokráciának is vannak lényeges ismérvei, a demokráciának egyik nagy tanítómestere, a köztársaság elnöke hirdette és hirdeti, hogy a demokráciának mellözhetetlen ismérve a kritikának és a vitatkozásnak szabadsága, ő tanítja, hogy nincs demokrácia ott, ahol nincs bizalom a nép iránt.

A kritikának szabadságáról ezúttal ne beszéljünk. Majd egyszer szép rendszerbe foglalva napvilágra hozzuk azokat a bűnvádi pöröket, amelyek ékesen bizonyítják, hogy mennyire nem respektálják itt a kritika szabadságát.

Elmélkedjünk ezúttal egy kicsit afölött, hogy mennyi bizalmat ajándékoznak itt a hatalom urai a népeknek.

Az autonómiával szemben gyakran halljuk azt az érvelést, hogy a megyék autonómiája fölöslegessé teszi Szlovenszónak külön autonómiáját. De ugyanakkor hivatkoznak az általuk meghozott törvényre, amely a megyei bizottságok hatásköréből kizárja a politikát. Erre hivatkozva meglehetősen értelmetlen örömmel és megelégedéssel állapítják

meg, hogy az ellenzéknek a választásoknál elért győzelme nem fogja befolyásolni a közigazgatás menetét, mert nem engedik a megválasztott bizottsági tagokat politizálni.⁵²

Ezzel nem elégedtek meg. A megyei bizottságnak minden határozata ellen a zsupánnak jogában áll halasztó hatállyal bíró föllebbezéssel élni a belügyminiszterhez. A belügyminiszternek pedig jogában áll a megyei bizottságnak minden határozatát érdemben is fölülbírálni, azt megsemmisíteni vagy megváltoztatni. Ilyen bizottsági rendszabályok elhelyezése után igazán érthetetlen, hogy miért fél mégis a megyei bizottságoknak működésétől a kormány. A törvény, amelyet a forradalmi nemzetgyűlés hozott meg, iparkodott ártalmatlanná tenni a megyei bizottságokat, hatáskörüket pedig megtépázta oly módon, hogy e rendelkezések folytán a közügyek menetére befolyásuk nincs. A törvényben ugyan létesítettek autonóm testületeket, mert arra volt gondjuk, hogy a köztársaságban a demokráciának formáit és szervezeteit elhelyezzék. De nem volt meg a bátorságuk, sem a becsületes elszántságuk arra, hogy ennek a demokráciának a forma mellett lényegét és tartalmát is adjanak. Mit ér az az autonóm testület, amelynek minden határozatát fölülbírálhatja és megváltoztathatja a központi kormány, akinek [sic!] fölülbírálási joga nemcsak arra terjed ki, hogy vajon a megyebizottsági határozat az autonómiának törvényes hatáskörét nem lépte-e át, hanem fölülbírálja egyszerűen abból a szempontból is, hogy vajon kellemes-e, hasznos-e a kormány szempontjából a határozat vagy sem?

Az óvatos forradalmi nemzetgyűlés azonban nem állt meg ennél a lépésnél. A megyei hivatalok szervezéséről szóló törvény 12. szakaszába elhelyezte a következő intézkedést: „A XV–XX. számú megyékben⁵³ a kormánynak jogában áll, ha azt rendkívüli viszonyok megkívánják, egy bizonyos választási időszak tartamára további megyebizottsági tagokat kinevezni, ezeknek száma azonban nem haladhatja túl a megválasztott tagok számának egyharmadát. Ez a kinevezési jog 1940. január elsejével megszűnik.” A 20. szakasz pedig megadja a zsupánnak azt a jogot, hogy a megyebizottságban legföljebb öt tisztviselőt szavazati joggal ruházzon föl.

Ezeknek az intézkedéseknek fölvételével a forradalmi nemzetgyűlés már teljesen elvetette az álarcot, nem törődött azzal, hogy ezek az intézkedések formailag is ellenében vannak minden demokráciával, és határozottan reakciósok. A népakaratot durvábban kijátszani, egy kormányzatot fönn tartani a nép akaratával szemben szeméretlenebb módon, mint ilyen intézkedésekkel, nem lehet.

Jól ismerjük azt a fölfogást, amely ezeknek az intézkedéseknek a törvénybe való fölvételével érvényesült. Élénken emlékezünk azokra a kijelentésekre, amelyek a köztársaság megalakulásának első idejében nap nap után megismétlődtek azoknak ajkairól,

52 A megyei szervezetről – „a megyei és járási hivatalok létrehozásáról a Csehszlovák Köztársaságban” – a 126/1920. számú törvény rendelkezett, Szlovákiában 1923. január 1-jén lépett életbe, a cseh országrészben elhalasztották az érvényesítését, mert általa néhány német többségű megye jött volna létre a határszéleken. – Az 1923. szeptember 10-én tartott szlovenszkói megyei választások eredményeképpen Petrogalli Zólyom nagymegye képviselő-testületének tagja lett.

53 Azaz a szlovenszkói megyékben.

akik e köztársaság kormányzatában akkor mint szlovákok, mint a fölszabadított szlovák nép bizalmának egyedüli letéteményesei vettek részt. Šrobár, Hodža⁵⁴ és a többi dicső államférfiú voltak azok, akik állandóan azt javasolták, azt hirdették, hogy Szlovenszkóban belátható időn belül nem szabad engedélyezni alkotmányos életet, ezek az állambölcsek hirdették, hogy Szlovenszkót tíz-húsz éven át úgy kell kormányozni, mint egy okkupált területet, amint kormányozta a Monarchia annak idején Boszniát és Hercegovinát.

A megoldás, amelyet sikerült nekik keresztülvitetni, igen szellemes: összesen tizenhét kinevezett taggal támasztják alá a népakarat által megalakított harmincöt tagú megyebizottságot. Tehát a megyebizottságnak összesen ötvenkét szavazattal bíró tagja lesz. Érvényes határozat meghozatalához tehát huszonhat szavazat szükséges. A kormánynak mindig rendelkezésére áll tizenhét szavazat, azaz csak kilenc választott bizottsági tag szavazatára van a kormánynak szüksége, hogy az így elért szavazat-egyenlőség mellett a tizennyolcadik kinevezett tag, a zsupán, hozzáadva saját szavazatát, a kormánynak kedves és helyes határozatot hirdessen ki.

Íme, így teszi lehetővé a demokratikus népköztársaság, hogy a választók háromnegyed részének szavazatát, akaratát kijátssza, megsemmisítse.

A kormány ezeknek az intézkedéseknek alkalmazásánál nincsen semmi korláthoz kötve. A régi autokratikus világban, ahol a törvényhozó testületekben még olyanok is helyet foglaltak, akiknek tagságukat nem a nép bizalma, hanem születési kiváltságuk biztosította, az uralkodónak megvolt a joga, hogy új kiváltságosokat nevezzen ki, és ezeket beküldje a törvényhozó testületbe, s ezeknek a beküldötteknek szavazatai hozzák meg a nélkülök hiányzó többséget. De ezt a jogot ritkán alkalmazták, és csak nagyon súlyos előfeltételek mellett. Ennek a Pairsschubnak⁵⁵ még megvolt az a jó oldala, hogy régi, antidemokratikus testületek jogkörét nyirbálta meg, s túlnyomó részben olyan esetekben, amikor ez az antidemokratikus intézmény mereven szembehelyezkedett a népnek akaratával és a haladással. Így tudjuk, hogy Angliában a király akkor határozta el e jog gyakorlását a Lordok Házával szemben, amikor az alsóház, a nép parancsára támaszkodva, kizáróan a maga részére kívánta biztosítani az állami költségvetés megállapítását. A magyar király 1893-ban a főrendiházzal szemben az egyházpolitikai reformok idejében élt ezzel a joggal.

A Cseh-Szlovák Köztársaság azonban nem a kiváltságosokkal, hanem a néppel szemben alkalmazza ezt a Pairsschubot, s annak alkalmazását biztosítja magának minden esetben, mikor a nép a megyebizottságokba neki nem tetsző többséget küldött. A kitűnő Hodža miniszter úr máris helyénvalónak találta egy interjú alakjában közléteni, hogy Szlovenszkón a kormány 1940-ig élni fog azzal a joggal, hogy a megyei bizottságokba tagokat nevezzen ki.

54 Hodža, Milan (1878–1944), szlovák politikus, a magyar parlamentben a Szlovák Nemzeti Párt képviselője, Csehszlovákiában az agrárpárt szlovák ágának vezetője, unifikációs, mezőgazdasági, majd iskolaügyi miniszter, 1935 és 1938 között Csehszlovákia miniszterelnöke, utána emigrációban élt.

55 Tehát annak, hogy az alkotmányos monarchiákban az uralkodó – saját többségének biztosítására – a főrendiek közül pótlólagosan kinevezhetett parlamenti tagokat.

Szlovenszkón így javítják ki a szerencsét. Miután nem használt a megyei területeknek minden józan felfogás, minden gazdasági, kulturális és nemzeti szempont ellenére történt megállapítása, és nem használt az sem, hogy minket, magyarokat és németeket hat megyében úgy szétdaraboltak, hogy sehol többségü[n]k ne legyen, és a mi nemzeti jogainkat felfogásuk szerint képtelenek legyünk érvényesíteni, egyszerűen félretaszítják a népnek ítéletét, és saját kinevezett embereiket sorakoztatják fel a megválasztott képviselők ellen.

Az ezeréves járom alól felszabadított Szlovenszkoval így bánnak el, s miután a történelmi országokban sem találnak megnyugvást a demokráciában (az a hárommillió német éppen olyan kevésbé hajlandó meghajolni a mostani kormányzati rendszer előtt, mint mi), egyszerűen felfüggesztik a demokráciát, és nem léptetik életbe a megyei törvényt.

Beneš külügyminiszter úr megszakítás nélkül hirdeti a külföldön a köztársaságnak demokratikus berendezkedését, és mellét verdesve állítja, hogy a cseh-szlovák kormányzat mindig és mindenütt demokratikus. Ennek bizonyágára bemutatja a köztársaság törvényeit, így a választói jogot szabályozó törvényt, reámutat a köztársaság alkotmányát ismertető közleményeiben, hogy a közigazgatást annak minden formá[já]ban autonóm, a legdemokratikusabb választójog alapján megalkotott testületek intézik és ellenőrzik. Mint a demokrácia fölkezt apostola támad rá azokra az országokra, amelyek iránt haraggal van eltelve. Így megbélyegzi Magyarországot, s hirdeti, hogy otthon reakciós kormányzat áll fenn. Különösen hivatkozik arra, hogy Magyarországnak választói joga reakciós. Igaza van, a mi demokratikus felfogásunk szerint is, a magyar választói jog nem igazságos, és nem felel meg a mai kor szellemének. Elismerjük azt is, hogy a köztársaságnak választói joga tényleg általános, és a választási eljárás szabályozása kifogástalan. Nem rekrimináljuk⁵⁶ ez alkalommal, hogy a kerületek megalkotásánál kijátszották a szavazatok egyenlőségét, mert Szlovenszkón majdnem két magyar szavazatot annyit számít, mint egy szlovák szavazatot. De kérjük, hogy Beneš dr. miért ismerteti a törvénynek csak azokat a rendelkezéseit, amelyek tényleg demokratikusak, és miért hallgatja el azokat a rendelkezéseket, amelyek demokratikus intézkedéseket kijátsszák és meghamisítják? Miért nem mutatja be azokat a mankókat, amelyeknek segítségével itt csoszogva-nyögve botorkál a demokrácia, mert járni nem tud. Kell-e nagyobb cinizmus, mint odakényszeríteni az egész népet a szavazási urnához, felszólítani a népet, hogy fejezze ki akaratát, és azután félrelökni ezt a népakaratot, s azt teljesen ignorálni?

PMH, 1923. november 7., [1.] p.
Szerzőként föltüntetve a cím alatt: (p.)

56 nem hánytorgatjuk fel

Numerus clausus

Besztercebánya, december 4.

Most érkeztem haza szabadságomról, és itthon vár az a kellemes meglepetés, hogy a mi magyar politikánk szépen belesodródott a felekezeti harcok örvényébe, amelytől eddig szerencsésen távol tudtuk magunkat tartani.

Miről is van szó? Egy német nemzeti párti képviselő indítványt akar benyújtani a prágai egyetemen a numerus clausus intézményének behozatala érdekében, az indítvány aláírását a német polgári párti képviselők többsége megtagadta, ellenben aláírták – Körmeny-Ékes Lajost kivéve – a magyar képviselők, szám szerint öten.⁵⁷

Így a híradás, amit a rendelkezésemre álló lapok leközlnek. E híradással kapcsolatban természetesen nem maradtak el a támadások, amelyek a magyar kisebbség politikai képviseletét reakciónak és antidemokratikusnak bélyegzik meg.

Ismétlem, nem ismerem a tényállást, s képviselőink tényeikért maguk felelnek, nekem nincs is jogom helyettük beszélni, magyarázatot adni. De így is, az előzmények ismerete nélkül, okom van kijelenteni, hogy én nem hiszek ezen híradás valóságában.

Ettől függetlenül itt lerögzíteni kívánom a szövetkezett ellenzéki pártoknak álláspontját a numerus clausus kérdésével szemben, s kifejtem saját álláspontomat.

A szövetkezett ellenzéki pártok sem a Közös, sem a Vezérlő Bizottságban ezzel a kérdéssel soha nem foglalkoztak, egyszerűen azért, mert nem volt semmi ok arra, hogy foglalkozzunk vele. Soha egyetlen hang sem szólalt meg ezen intézmény mellett, nem volt senki, aki a numerus clausus mellett fölszólt volna, s így nem volt alkalom annak visszautasítására sem. Sőt az Ungvárott ez év májusában megtartott közös bizottsági ülés alkalmával Korláth Endre többünknek bemutatta beszédének tervezetét, amelyet a másnap Munkácson megtartott magyar nemzeti kongresszuson kívánt elmondani.⁵⁸

57 Az egyetemi felvétel során érvényesítendő numerus claususról dr. Ernst Schollich, a Német Nemzeti Párt képviselője nyújtott be indítványt. A Prágai Magyar Hírlap 3-án keltezett (de Petrogalli cikkével egy napon megjelent) híre szerint ezt a Német Nemzeti Párt és a Német Nemzeti Szocialista Párt képviselői aláírták, utánuk pedig Lelley Jenő, Palkovich Viktor és Körmeny-Ékes Lajos magyar keresztényszocialista képviselők is. Körmeny-Ékes, meggyőződve a dokumentum tartalmáról, töröltette aláírását a képviselőház elnökségénél. Dr. Jablonitzky János és Füssy Kálmán képviselők neve pedig a két magyar párt közös klubjának titkárárt illető azon felhatalmazás alapján került a dokumentumra, mely szerint a német polgári pártok indítványait és interpellációit – a nagyobb támogatás érdekében – a klubhoz tartozó magyar képviselők aláírásával távollétükben elláthassa. Füssy, Körmeny-Ékes nyomán, szintén töröltette az aláírását. Az indítványra rejtélyes módon rákerült Szent-Ivány József aláírása is, aki viszont hivatalosan szabadságon volt és ez időben semmilyen törvényhozó tevékenységben nem vett részt, nem is volt Prágában. Ő külön nyilatkozatban határolódott el az indítványtól. (*A numerus clausus indítvány aláírásai*. PMH, 1923. december 5., 3. p.) A cikk szerint több lapban – például a Kassai Naplóban és a Prager Tagblattban – teljesen alaptalanul jelentek meg olyan hírek, hogy a képviselőház már tárgyalta és el is utasította az alkotmányos tárgyalás feltételeit egyébként nélkülöző javaslatot.

58 A Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Vezérlő Bizottságának és Közös Bizottságának említett ungvári ülését május 5-én tartották meg. Itt Petrogalli részletesen

E beszédnek azt a részét, amely a zsidókérdéssel foglalkozott, mi, jelenlévők, együtt szövegeztük meg, s ebben kifejezést adtunk azon várakozásunknak, hogy a zsidóságnak az a része, amely a jó időkben magyarnak vallotta magát, a magyarság mostani küzdelmében is híven ki fog tartani, s a zsidóságnak ez a hűsége meg fogja odaát, a határon túl is értetni az illetékesekkel, hogy a numerus clausus fönntartása igazságtalan. Tehát a mi politikánk nem ad alapot s nem mutat föl előzményeket, amelyek arra engednének következtetni, hogy mi itt akarjuk a numerus clausus behozatalát, ellenkezően, azt mutatja, hogy mi szívesen vennők annak eltörlését ott is, ahol az érvényben van. Természetes, hogy ennek az óhajnak kifejezésénél többet nem tehetünk, mert más ország dolgaiba beleavatkozni nincs jogunk.

Ami az én álláspontomat illeti, az igen egyszerű és világos. Én helytelennek és rossznak tartom a numerus clausus intézményét először elvi álláspontomnál fogva. Itt, a köztársaságban az úgynevezett kisebbségi nemzeteknek minden jogát az illető nemzet népességi számaránya szerint állapítják meg. E számarányban osztják ki az iskolákat, éspedig az oktatás minden tagozatában. E számarányt veszik alapul, amikor engedélyezik a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban a kisebbségi nemzet nyelvének használatát. Ez az igazi és általános numerus clausus. Nem foglalkozom most azzal, hogy a kisebbségi jogok gyakorlása terén is csak a numerus clausus elvét ismerik el, a gyakorlatban még ezt az elvet sem valósítják meg. Amikor én támadom ezt az elvet, nemcsak azért teszem, mert annak érvényesítését nemzetemre nézve károsnak és rossznak tartom, de támadom azért, mert igazságtalannak, antidemokratikusnak, barbárnak tartom. És nem változik ez az álláspontom akkor sem, ha ezt az elvet csak egy szűkebb téren, az egyetemi oktatás terén és egy felekezettel vagy fajjal szemben alkalmazták, amelyhez én nem tartozom.

Szerencsétlennek tartom ezt az intézményt a gyakorlati eredmény szempontjából is. Meggyőződésem, hogy azt az eredményt, amelyet elérni akarnak azok, akik ez intézményt behozni kívánják, nem érik el. A numerus clausus nem hozza meg az eredményt, amelyet az intézmény hívei várnak tőle, hogy így megakadályozzák azt, hogy a zsidóság előzőnölje a szellemi pályákat és visszaszorítja onnan a nem zsidókat. Mindössze azt az eredményt hozza magával, hogy a nemzet és a zsidóság között szakadékot létesít.

De ha így elvi és gyakorlati szempontokból helytelen általában a numerus clausus, egyenesen veszedelmes ennek a kérdésnek fölvetése a mi helyzetünkben. Nekünk senkit nem szabad elzárunk attól, hogy csatlakozzék a mi küzdelmünkhöz. Csatlakozzék teljes odaadással és minden keserűség nélkül. Ezt azonban nem várhatjuk el azoktól, akiket felekezeti vagy faji önérzetükben megtámadunk. A mi harcunkat elnyomott nemzetünk jogaiért csak a demokrácia fegyverével vívhatjuk meg, és önmagunkat sebeznek meg, ha ebben a harcban olyan fegyvereket használunk, amelyekkel csak a demokrácia ellen hadakozhatunk.

Még egyet kell megjegyeznem. Én és velem együtt sokan azok közül, akik együtt küzdünk, ezt az álláspontunkat híven fogjuk szolgálni, függetlenül attól, hogy a zsidó-

beszámolt a Központi Iroda működéséről és „a közéleti eseményekről”. Részt vett a másnap Munkácson megrendezett Ruszinszkói Magyar Nemzeti Kongresszuson is. Korláth Endre említett beszédét kivonatolva közli a Prágai Magyar Hírlap május 8-i száma.

ság milyen álláspontot foglal el velünk szemben. Nem fogjuk álláspontunkat megváltoztatni azért, mert a zsidóság, éppen csak Zólyom megyét kivéve, a többi megyében elhagyott, és jónak látta, hogy felekezeti vagy zsidó nemzeti alapon külön tömörüljön, s azóta is, például sok helyen a bíróválasztásoknál, szavazataival nem minket, hanem ellenségeinket támogatja. A Kassai Napló december 2. kelettel ellátott lapjában már nemcsak a képviselőket, de pártjainkat is támadja olyan modorban, amely azt a látszatot kelti föl, hogy ez a sajnálatos incidens egy rég várt alkalom a támadás megindítására.⁵⁹ A lap nem a Kassai Napló, hanem a Népűjság stílusában támadja Körmendyt és Füssyt. Körmendyvel szemben azzal a súlyos, odavetett, semmivel nem bizonyított és sértő inszINUÁCIÓVAL él, hogy „üzleti szimatja” indította őt arra, hogy aláírását töröltesse. Füssyt még minősíthetetlenebb támadásban részesíti. Füssy Kálmánt a magyar nép a maga soraiból küldötte a nemzetgyűlésbe. Füssy Kálmán megszemélyesítője a mi értelmes, józan, becsületes magyar népünknek, benne megvannak mindazok a tulajdonságok, amelyekért mi szeretjük és büszkék vagyunk a mi népünkre, vagy ha úgy tetszik, a mi magyar parasztunkra. A Kassai Napló magát mindig a demokrácia hivatott szószólójának gerálja.⁶⁰ De aki ezt a cikket írta, úgy látszik, azok közé tartozik, akik szájukon hordják állandóan a demokráciát, elmondják, hogy ők a nép gyermekeiért harcolnak az urakkal szemben, mihelyt azonban úgy látják, hogy egy „a nép gyermekei” közül olyant tesz, ami nekik nem kedves, úgy az iskolázott ember arroganciájával nyomban kicsúfolják azért, mert kevesebb iskolát végzett és mert kerges a tenyere, s ezzel akarják nevetségessé tenni. Hát az ilyen szellemeskedések nem ártanak Füssy Kálmánnak, de viszont nem alkalmasak arra, hogy a Kassai Napló tekintélyét emeljék és közöttünk összhangot teremtsenek.

Hiszem, hogy az a szerencsétlen incidens, amelyet a boldogtalan numerus clausus föl idézett, s amelyre a Kassai Napló ráduplázott, el fog simulni,⁶¹ s mindnyájan tudatára jövünk annak, hogy nemzetünk súlyos helyzetében nem engedhetjük meg azt a kedvtelést, hogy egymással marakodjunk; a zsidóság is tisztán fogja látni, hogy ha a magyarság a jogaiért folytatott küzdelemben elbukik, úgy ezzel saját sorsa is meg lesz pecsételve.

Prágai Magyar Hírlap, 1923. december 5., [1.] p.
A cím alatt föltüntetve: Írta: Petrogalli Oszkár dr.

59 Az Országos Széchényi Könyvtár Kassai Napló-kollekciójában a hivatkozott cikk a december 1-jei számban található, amit az a korabeli gyakorlat magyaráz, hogy a helyben és a vidéken terjesztett lapszámokat máshogy dátumoz(hat)ták: (erbé) [Rév Béla]: *A numerus clausus lovagjai* ([1.] p). Ezt megelőzően a lap november 30-i száma két cikkben is foglalkozik a kérdéssel, *Bombavető*k című vezércikkében és a *Numerus clausus a prágai parlamentben* főcímmű, a 2. oldalon közölt írásban.

60 Értsd: tekinti, minősíti magát.

61 A Kassai Napló *A magyar képviselők szerepe a numerus clausus-ügyben* főcímű írásában december 6-án (az Országos Széchényi Könyvtárban található példány dátuma) tér vissza erre a kérdésre. Az új információk értelmében pontosítja a történeteket; a magyar képviselők viselkedését nem tartja ugyan teljesen tisztázottnak, de Petrogalli elvi állásfoglalását fontosnak, „komoly”-nak ismeri el.